

●●● به نظر می‌رسد که این نوع از روان‌درمانی هم برای سلامت روان اعضای جامعه و هم برای پیشه روانشناسی می‌تواند آسیب‌زا باشد. از سوی دیگر هم گفتید که روند پیگیری از طریق مراجع ذی‌ربط طولانی‌مدت است، آیا سازمان نظام روانشناسی الگوی دیگری را پیشنهاد کرده است؟

ما پیشنهاد اصلی را به رئیس جمهوری دادیم که ستاد ویژه مقابله با عوارض روانی کرونا و پس از کرونا شکل بگیرد که در ابعاد مختلف سلامت روان برنامه‌ریزی کند که یک بخشی هم همین مسأله درمان مجازی است، چون چنین ستادی اختیارات ویژه دارد که قضیه را ساماندهی کند اما قبل از تشکیل ستاد فکر می‌کنم با محوریت سازمان نظام روانشناسی، دادستانی کل و پلیس فتا و صداوسیما می‌توان چنین جریانی را سازمان داد. ما نسبت به این مسأله احساس خطر می‌کنیم، چون خیلی‌ها عمداً شاید بخواهند در مسائل خانوادگی بحران ایجاد کنند و ما آنها را نمی‌شناسیم.

●●● به‌طور کلی آیا سازمان برای روان‌درمانی مجازی دستورالعملی تهیه کرده است؟

به‌طور مشخص فقط استانداری در حوزه مداخله با بحران تهیه کردیم که بیشتر در مورد ارجاع و راهنمایی است و در این چارچوب و استاندارد افراد می‌توانند از طریق تلفن یا به صورت مجازی مشاوره را انجام دهند اما سازمان نظام روانشناسی فراتر از این حد را مجاز نمی‌داند؛ یعنی ما برای روان‌درمانی‌های پیچیده مجوزی صادر نکردیم و حتماً باید حضوری صورت گیرد و کار بنیادی انجام شود. در حد مقابله با بحران راهنمایی و آموزش و نشان دادن مهارت‌های زندگی ممکن است و استانداردهای چنین کاری را هم مشخص کردیم. کسانی که مجوز می‌گیرند، آموزش داده می‌شوند که تا چه حد می‌توانند دخالت کنند. کسی که افسردگی دارد، نمی‌تواند از طریق آنلاین درمان شود و فعلاً هم در سطحی نیستیم که بخواهیم این مجوز را بدهیم.

●●● از شروع کرونا با چند پرونده مربوط به افراد خاخی در این حوزه برخورد کردید؟

پرونده‌ها دو نوع هستند، یک نوع داخل سازمان؛ یعنی کسی که تحصیلات روانشناسی دارد اما مجوز نداشته که این درون سازمان می‌ماند تا به پرونده رسیدگی شود. تعداد چنین پرونده‌هایی در دوماه اخیر از ۱۵۰ تا بیشتر بوده است، البته این افراد تخلفاتی دیگر هم در فضای مجازی داشته‌اند؛ یعنی در فضای مجازی مشاوره‌هایی دادند و صحبت‌هایی کردند یا عناوینی قابل شدند که صاحب آن نبودند؛ مثلاً فردی مدرک کارشناسی داشته و گفته از خارج از کشور دکتری دارم یا مطالبی گفتند که اصالت علمی نداشته است اما نوع دوم که پرونده‌های اصلی بودند، آنهایی بوده که به دادسرا فرستادیم و بیش از ۲۰ مورد شکایت داشتیم که تعدادی از آنها منع تعقیب خورده است. □

ملاحظات

درباره روانشناسی اینستاگرامی

آیا اینستاگرام می‌تواند راهی مفید برای انتشار بینش روانشناختی باشد؟ اگر پاسخ این سوال مثبت است آن وقت باید پرسید که چگونه و با چه ملاحظات می‌توان به این روش اعتماد کرد. به گزارش مجله اینترنتی وارونه، نیویورک تایمز پیش از این مطلبی درباره روانشناسان اینستاگرامی منتشر کرده است. در بخشی از این مطلب آمده است: هنوز نمی‌توان گفت که دنبال کردن این درمانگران اینستاگرامی در طول زمان چه نتیجه‌ای خواهد داشت، اما با یک بررسی کلی از نمونه پست‌هایی که آنها منتشر می‌کنند می‌شود به مشکلات متعددی در این نوع درمانگری پی برد. پست‌های اینستاگرامی می‌توانند بی‌اساس و اعتیاد آور باشند و غذایی گندیده و ناسالم برای روح و ذهن تان باشند و اینها مشکلات پست‌های روانشناسی اینستاگرام است. پست‌های اینستاگرام واقعاً وسیع هستند، حتی اگر به یک مفهوم خاص از یک مسأله (مانند فوبیای چاقی) بپردازند. هنگامی که با یک درمانگر ملاقات می‌کنید و یا حتی زمانی‌که یک کتاب خودیاری برای مشکل یا موقعیت خاصی را مطالعه می‌کنید، اطلاعات و توصیه‌هایی دریافت می‌کنید که با موقعیت و وضعیت فعلی‌تان کاملاً سازگار و هماهنگ است. اطلاعات غیراختصاصی هیچ مشکلی ندارند و برای خیل عظیمی از مردم نوشته می‌شوند و درستی آنها هم با تعداد لایک‌ها قضاوت می‌شود. اما توصیه‌ها، «بینش‌ها»، و مشاهدات غیراختصاصی می‌توانند یک گودال خطرناک ایجاد کنند. پست‌های زیادی در اینستاگرام منتشر می‌شوند که بسیار محبوب می‌شوند و البته بحث‌برانگیز، و بسیاری این پست‌ها را قضاوت‌کننده و غیردلسوزانه در نظر می‌گیرند. پست‌های درمانی اینستاگرام بیش از حد ایدئولوژیک و سطحی هستند. به عنوان مثال پست‌های مرتبط با فوبیای چاقی می‌تواند برای گروهی خاص مفید باشد، اما ممکن است برای افرادی که چشم‌انداز ایدئولوژیک مشابهی با درمانگر ندارند منحرف‌کننده باشد. اکانت‌های زیادی وجود دارند که تلاش بسیاری برای ارائه خدمات و اطلاعات کرده‌اند، اما چطور این پست‌ها با جزئیات زندگی روانشناختی دیگران همخوانی پیدا خواهد کرد؟ حتی بحث در مورد ساده‌ترین چیزها می‌تواند بسیار یک طرفه، ایدئولوژیک و بی‌توجه به نکات ظریف و جزئی باشد.

این پست‌ها ممکن است نقطه شروع خوبی برای مکالمه یا پرس‌وجوی شخصی باشند، بسیار شبیه یک پست بلاگ، اما خطر این است که اظهارنظرهای رسمی معتبر می‌توانند یک میانبر یا «راه فرعی روحی روانی» را به جای تفکر و احساس و رشد شخصی ارائه دهند. اکثر افراد فقط عکس را مشاهده می‌کنند و توضیح درمانگر یا نظرات کاربران را نمی‌خوانند. و این پتانسیل سادگی و سطحی بودن این پست‌ها را افزایش می‌دهد. پست‌های درمانی اینستاگرام یک طرفه هستند. پست‌های محبوب درمانگران اغلب صدها کامنت خواهند داشت. برای یک درمانگر غیرممکن است که به همه اینها پاسخ دهد. البته این کامنت‌های پاسخ داده نشده خود امکان دستیابی به اطلاعات غلط را برای بقیه کاربران افزایش می‌دهند. پست‌های درمانی اینستاگرام لزوماً منعکس‌کننده «عوامل مشترک» درمان خوب نیستند. اتحاد و رابطه قوی درمانی، پیشگوی اولیه نتیجه مثبت درمان است. تعجب‌آور نیست که مراجعان در اتحاد درمانی مثبت این صفات را به درمانگر می‌دهند: همدلی، گرما، درک و پذیرش، و نداشتن رفتارهایی نظیر سرزنش، نادیده گرفتن یا رد کردن و ... مطمئناً افراد تفاوت بین درمانگری واقعی و درمانگری اینستاگرامی را می‌دانند. بعضی از درمانگران هم ممکن است از تأثیری که پست‌شان خواهد گذاشت رفع مسئولیت کنند. اما بعضی از افراد با مشکلات جدی می‌توانند معضلات اخلاقی یا قانونی ایجاد کنند.

ما با یک نفر برخورد می‌کردیم و می‌دیدیم که ۱۰ نفر دیگر به وجود آمده‌اند که به‌طور غیرقانونی خود را روانشناس معرفی کرده و مشغول مشاوره‌دادن به افراد هستند. این درشرایطی است که کسی به ما کمک نمی‌کند و حتی خاطیان را که به دادگاه‌ها و دادسرا‌ها می‌فرستادیم، آنها حکم منع تعقیب را صادر کرده است. از سوی دیگر، صداوسیما باید اطلاعاتی سازمان نظام روانشناسی را پخش کند تا مردم در جریان قرار گیرند که چنین کاری به نحوی روشمند تا امروز انجام نشده است



رئیس سازمان نظام روانشناسی از محدودیت‌های نظارت بر مشاوره‌های اینستاگرامی می‌گوید

مقابله با روانشناس‌نماها زمان بر است

[شهروند] خواه در ایام همه‌گیری کرونا و خواه هر وقتی دیگر. کار روان‌درمانی چیزی نیست که بخواهد از طریق تماس تصویری یا ضبط فیلمی در اینستاگرام پیش برود. نکته‌ای که محمد حاتمی، رئیس سازمان نظام روانشناسی و مشاوره در گفت‌وگوی خود با «شهروند» به آن اشاره می‌کند، این روزها انتشار فیلم‌هایی با محتوای توصیه‌های عملی روانشناسی، با خانه‌نشین شدن مردم تشدید یافته و تماس‌های گروهی بین روانشناس‌ها و مراجعان شدت پیدا کرده است، تا آنجا که روز یکشنبه معاون دادستان کل کشور در امور فضای مجازی پیرو درخواست معاونت امور جوانان وزارت ورزش و جوانان مبنی بر جلوگیری از فعالیت برخی شیادان در قالب روانشناس‌نما به دادستان تهران دستور داد با این اقدامات مجرمانه مقابله و از فعالیت‌های فاقد مجوز از نهادهای ذی‌ربط جلوگیری کنند. حاتمی اما می‌گوید، در این مدت کسانی که خود را روانشناس معرفی و به‌طور مجازی روان‌درمانی کرده‌اند، از سوی سازمان نظام روانشناسی به دادگاه‌ها و دادسرا‌ها معرفی شده‌اند اما دادسرا برای آنها حکم منع تعقیب را صادر کرده است.

حکم صادر کنیم. برای کسانی که روانشناس و مشاور بودند، از طرف خود سازمان تشکیل پرونده دادیم و برایشان حکم صادر کردیم اما آنها که روانشناس نبودند ورشته‌شان از اساس چیز دیگری بوده و عنوان روانشناس را برای خود جعل کرده بودند، به دادسرا معرفی کردیم. روز یکشنبه بیش از ۱۰ پرونده را بررسی کردم که به دادسرا معرفی شدند و مسأله همین بود که به‌طور غیرقانونی شروع به انجام مشاوره در فضای مجازی کرده بودند. کله و شکایت ما همین است که با توجه به محدودیت‌های امکانات و مخصوصاً محدودیت سازمان نظام روانشناسی در فضای مجازی، سازمان تلاش می‌کند، وکیل می‌گیرد و شکایت می‌کند اما می‌بینیم در دادسرا پیگیری لازم انجام نمی‌شود و برای فرد حکم منع تعقیب صادر می‌شود و در واقع کار سازمان نظام روانشناسی هیچ می‌شود.

●●● افرادی را که تحصیلات‌شان روانشناسی نبوده، چطور شناسایی کردید؟ به‌طور مشخص چند نفر از این افراد مدرک جعلی به مراجعان ارائه کرده بودند که خوشبختانه با همکاری وزارت علوم، توانستیم سابقه تحصیلی آنها را بررسی و آنها را به دادسرا معرفی کنیم.

●●● آیا به نهادهایی مثل پلیس فتا که موظف به نظارت بر فضای مجازی هستند، چنین مسأله‌ای را اعلام کردید؟

بله، با توجه به همکاری‌هایی که با پلیس فتا داریم، به آنها اعلام کردیم که چنین مسأله‌ای وجود دارد اما گفتند باید به دادسرا شکایت کنید و دادسرا دستور دهد تا ما اجازه اقدام داشته باشیم و این فرآیندی طولانی دارد، تا این افراد به دادسرا معرفی شوند و بعد هم دادسرا دستور بررسی دهد، یک‌ماه طول می‌کشد و در نهایت خسارت خود را به سلامت روان مردم زده است. باید ستاد ملی مقابله با کرونا از اختیارات خود استفاده کند و سایر دستگاه‌هایی که می‌توانند در کوتاه‌ترین زمانی که سازمان نظام روانشناسی گزارش می‌دهد پیگیری و روند این ماجرا را تسهیل کنند.

●●● به‌عنوان رئیس سازمان نظام روانشناسی درباره اینکه یک روانشناس بخواهد مشاوره برخط بدهد، یا جلسه برخطی داشته باشد که مخاطبان زیادی در آن هستند، از نظر علم روانشناسی عملکردی اصولی و حرفه‌ای است؟

سازمان بر کار کسانی که پروانه داشته باشند، نظارت دارد؛ یعنی کسی که پروانه دارد و کارش قابل پیگیری است، به راحتی برای سازمان مشخص است که توانمندی‌هایش چیست. حوزه کاری او چیست و چطور می‌توان بر عملکرد درمانگران نظارت داشت، اما فردی که هیچ پرونده‌ای ندارد و مطالعات روشمندی هم نداشته، فقط از روی کتاب‌های روانشناسی، آن‌هم کتاب‌های زرد، چیزهایی را برمی‌دارد و بازگو می‌کند، برای سازمان چندان قابل پیگیری نیست. در مشاوره‌های آنلاین این مسأله پیش می‌آید که فردی مدعی روانشناسی راهکارهایی را پیشنهاد می‌دهد که اساساً با فرهنگ و سبک زندگی مردم تناسبی ندارد. برخی عمداً یا غیرعمد بحث‌هایی را می‌گویند که با روابط خانواده با کودکان، نوجوانان و ارتباط بین زوجین در ایران هماهنگی ندارد. از آنجا که نمی‌توان نظارت جامعی هم بر فضای مجازی داشت، نمی‌توان حکمی موافق با مشاوره‌های آنلاین داد. از سوی دیگر، کارهای درمانی پیچیده مثل درمان افسردگی مسائلی نیستند که از پشت تلفن یا به‌طور برخط بخواهند رفع شوند.

●●● بحثی که پیش از این وجود داشته و شاید پس از کرونا هم تشدید شده باشد، برآمدن نوعی از روانشناسان است که در صفحات مجازی مشاوره برخط می‌دهند، تا آنجا که دادستانی کل کشور دستور جلوگیری از کار آنها را داده و این افراد را روانشناس‌نما نامیده است. آیا نظارتی در این‌باره از سوی سازمان نظام روانشناسی وجود داشته و اساساً چنین چیزی قابل نظارت است؟

پس از اینکه مسأله کرونا در اوایل اسفندماه در ایران به صورت ناگهانی همه‌گیر شد و در هریک از شهرها افراد مجبور به خانه‌نشینی شدند و همین مسأله اضطراب شدیدی را هم در جامعه ایجاد کرد. فرصتی فراهم آمد که مردم وقت بیشتری را در فضای مجازی برای پرکردن اوقات خود بگذرانند. همین مسأله باعث شد بعضی افراد با توجه به ذائقه مردم که می‌خواهند بیشتر از مسائل روانشناسی، خانوادگی، زناشویی و ارتباط با فرزندان و مسائل روحی اطلاع پیدا کنند، از این فرصت استفاده کردند و از طریق تماس تصویری و لایو در فضای مجازی خود را به‌عنوان روانشناس معرفی کردند، در صورتی که مخاطبان نمی‌دانستند دقیقاً با چه کسی صحبت می‌کنند. آیا تحصیلات تخصصی داشته و آیا کار درمان را تجربه کرده است؟ چنین افرادی حتی از مردم پول‌های نجومی می‌گرفتند. در رصدی که سازمان نظام روانشناسی داشت، بعضی از این تماس‌های تصویری تا ۲۵۰۰ نفر مخاطب هم داشته‌اند و حتی برخی از مخاطبان این برنامه‌ها از خارج از کشور بودند. سازمان روانشناسی به‌عنوان متولی روانشناسی و تنها مرجع قانونی رسیدگی و برخورد با این نوع مسائل و البته نظارت بر روند روان‌درمانی کشور شناخته می‌شود. با امکانات و ساختارهایی که از قبل در اختیار داشتیم، پیگیری کردیم و اقدامات لازم را انجام دادیم.

●●● این اقدامات چقدر موفقیت‌آمیز بوده است؟

باید بگویم آن‌قدر این اتفاق در فضای مجازی زیاد شده، که ما با یک نفر برخورد می‌کردیم و می‌دیدیم که ۱۰ نفر دیگر به وجود آمده‌اند که به‌طور غیرقانونی خود را روانشناس معرفی کرده و مشغول مشاوره‌دادن به افراد هستند. این درشرایطی است که کسی به ما کمک نمی‌کند و حتی خاطیان را که به دادگاه‌ها و دادسرا‌ها می‌فرستادیم، می‌دیدیم که دادسرا برای آنها حکم منع تعقیب را صادر کرده است. از سوی دیگر، صداوسیما باید اطلاعاتی سازمان نظام روانشناسی را پخش کند تا مردم در جریان قرار گیرند که چنین کاری به نحوی روشمند تا امروز انجام نشده است. بانک اطلاعات سازمان نظام روانشناسی قوی‌ترین و جامع‌ترین مرجعی است که اطلاعات تمام مشاوران در آن وجود دارد و هر لحظه امکان دسترسی به این اطلاعات هست و اگر نهادهای همکاری کنند، سازمان به دلیل وظیفه تاریخی خود می‌تواند نظارت دقیق‌تری بر روند روان‌درمانی کشور انجام دهد.

●●● گفتید سازمان نظام روانشناسی اقدامات قانونی برای مقابله با این افراد انجام داده است. این اقدام‌ها به‌طور مصداقی چه کارهایی بودند؟

خیلی از این افراد را احضار کردیم و از آنها تعهد گرفتیم. بعضی‌ها تمرد کردند که آنها را به دادسرا معرفی کردیم و اگر خود روانشناس بودند، برایشان تشکیل پرونده دادیم؛ چون طبق قانون مجلس شورای اسلامی این اختیار را به ما داده که هیأت‌های رسیدگی به تخلفات روانشناسان و مشاوران تشکیل دهیم و برای آنها